

A vadalma 200 éves tananyagban

Selmechányán az Erdészeti Tanintézetben 1809-ben megindított erdészeti felsőoktatás első tanára Heinrich David Wilckens volt. Előadásai alapján 1815-ben Nedeczei Nedeczky Ferenc akkori hallgató német nyelven, Erdészettan címen, ötkötetes kéziratot állított össze, amelyet 1973-ban Zakar János lefordított. E mű második kötete Az erdészeti növények ismerete címet viseli, melyben 48 fás szárú növényfaj ismertetését találjuk, köztük a vadalmáét. Az alábbi írás jól példázza, hogy kétszáz évvel ezelőtt mennyi ismeret gyűlt össze a fás szárú növényekről, s mit kellett akkor elsajátítani egy hallgatónak. Az ismertetés szakmai korrekción nem esett át, benne terminológiai hibák is maradtak.

Vadalmá (*Malus Sylvestris*)

Kicsiny, gömbölyű, felül laposra nyomott almákkal, majdnem ülő virágokkal; levelei tojásdadok, kihégyezettek, fűrészelt szélűek, a levéllemez felül kissé bolyhos, alul sima. Ágai tövisesek.

A vadalmá középmagas, erőteljes lombhullató fafaj, alacsony törzzsel, szabálytalan alakú, de mégis gömbölyded koronával és összevissza álló ágakkal. Az aljnövényzetet maga alatt nem nyomja el. A magas hegyek előhegyein, a középhegységekben és a síkvidékeken egyaránt előfordul, minden kitettségben és minden talajon, kivéve a vizes és a száraz homokot. Legjobban kedveli azonban az alacsony hegyiségeket és a sík vidékeket, a védett, árnyast fekvést, a mélyrétegű, nyirkos, szemcsés vagy morzsás agyagtalajt. Ilyen termőhelyen 60 év alatt 20–30 láb magasságot és 1–1½ láb törzsvastagságot ér el. Minden évben terem, és sokszor elérheti a 80–100 éves kort.

A magasabb hegyekben vagy a középhegységek magasabb fekvésű részein alacsony, göcsörtös, szabálytalan fává nő. Főgyökere 2–3 láb mélyen hatol a talajba, a vízszintesen futó oldalgyökerek pedig 4 lábnyi vagy még nagyobb távolságra is szétágaznak. Törzse rendszerint nem hosszabb 18 láb-nál, koronája pedig nagyon szabálytalan, kiugró részekkel, de erőteljes és felül lekerekített. Ágai többnyire vízszintesen indulnak, de később összevissza nőnek, mohával fedettek és oldalukon hegyes tövisek vannak.

Kérge fiatal korában a hajtásokon szürkés- vagy vörösesbarna, szürkén pontozott. Idősebb korában barnásszürke, pikkelyesen elváló, amelyek fokozatosan lehullanak. Május elején lombosodik, vörösbarna, sima rügyekből. Levelei szórt állásúak, melyek ¾ hüvelyk hosszú, vöröses színű, felül barázdát mutató, kissé molyhos nyélen ülnek. A levelek tojásdadok, egyszerű hosszúkásak, máskor kerekdedek, tompán kihégyezettek, fűrészelt szélűek. A levéllemez felül sötétzöld és sima, csak fiatal korban az erek mentén kissé molyhos; a levéllemez alsó fele világoszöld, fényes, sima. Lombja októberre pirosassárga szintől ut teljesen piros lesz, elhervad, majd lehullik.

A vadalmá teljes híműs növény, amelyik májusban, lombfakadáskor nyílik. Virágai a két éves, vagy annál idősebb, rövid oldalágakon, ugyanazon rügyekből fejlődnek, mint a levelek, és 4–5 levél közt, néhány virágból álló nyeletlen ernyőt képeznek. Az ernyő egyes virágai rövid nyélen ülnek, magházuk alsó állású. Virágaiból megtermékenyülés után kicsiny, kerek, alul-felül összenyomott, alul a nyélnél bemélyülő, zöld színű, sima héjú almatermés fejlődik. Gyümölcse október elejére megsárgul, megéri. A vastag, zaftos, savanyú ízű, fogvásító termés húsának belsejében, tengelyük mentén felnyíló, ötrekeszű magház van, melyben a lefelé kihelyesedő, összenyomott, egyik oldalukon lapos, másik oldalukon kidomborodó, néha szögletes alakú magokat találjuk.

A vadalmá termése érés után nemsokára lehull és a földre jutó magvakból a következő év júniusában kikel a kis csíranövény, ami két világoszöld, tojásdad alakú sziklevéllel jelentkezik. A fiatal csemete eleinte lassan nő, nagyon érzékeny és védelemre szorul. Fiatalkorában eredményesen ültethető át, és 20. életéve után teremni kezd. Ha törzsét a föld fölött levágjuk, a visszamaradó tuskó, de a gyökerek is, sarjakat hoznak. A gyökerek különben maguktól is szívesen sarjadznak, ami által a főtörzs növekedését gátolják.

Fája fehéres, de legtöbbször barnásan erezett, nehéz, kemény, szívós, finom rövid rostú, gyalulva finom, sima felületet ad.

A vadalmá a 60. életéve után többnyire gesztkorhadás áldozata lesz, odú keletkezik benne, eközben még tart vastagsági növekedése, de a gesztkorhadás később mégis végez vele.

A nem megfelelő talajon álló fa sokat szenved a rátelepedő zuzmóktól, ami sorvadásához vezet, és amit a csúcsszáradásról lehet felismerni. Virágja és az újulat sokat szenved a fagytól. Többféle madár, a mókus és az egerek szívesen fogyasztják a vadalmá magját, miközben sok magot szét is hurcolnak és így a fa terjedését előmozdítják. A száraz és a vaddisznó szintén szívesen fogyasztják a vadalmát.

A vadalmá ugyan nem túl értékes erdei fa, mégis hasznos. A vadgazdálkodás számára kitűnő takarmányt szolgáltat, különösen a szarvas és vaddisznó számára, de a madarak is szívesen fogyasztják. Fáját szívóssága miatt fogaskerekű fogaihoz és meghajtoművekhez használják, a kocsigyártó pedig a legtartósabb szántalpakat készíti belőle. Esztergályozáshoz is alkalmas, az asztalos pedig jól gyalulhatósága miatt használja szívesen, de készíti belőle szerszámnyeleket, fogantyúkat is. Azon kívül a legjobb vonalzó és rajztáblák készülnek belőle. A fafaragó is szívesen dolgozik vele.

Mint tűzifa és faszén-alapanyag csak közepes értékű, ezért ilyen célra nem nagyon használják. Kérgének belső részéből, timsó hozzáadásával, azt a szép sárga szint állítják elő, amit a franciák filage mordantnak neveznek (maró pác). Virágait a méhek szívesen látogatják. Gyümölcséből almabor, pálinka és ecet készül.

Közreadja: **Dr. Bartha Dénes**

